Особливі проєкти

Його Преосвященство*
Garland F. Byers, Jr., J.D., D.D.‡
Єпископ для народів за апостольським дорученням

Маттіас Герунг, падіння Вавилона і Вершник на білому коні (Об'явлення 18:9–24; 19:11–21), мініатюра в Біблії Оттгайнріха, близько 1530–1532 рр. Баварська державна бібліотека, Мюнхен (Cgm 8010, fol. 302v).

Суспільне надбання.

«І не приставайте до неплідних діл тьми, а лучче ж винуйте їх.»

Ефесян 5:11 (переклад Куліша)

Від самої тієї миті, коли Христос доручив апостолам їхнє служіння і послав їх у світ проповідувати Євангеліє всім народам,[1] Церква повністю залучена до духовної боротьби із силами темряви як у духовних сферах,[2] так і фізично по всій землі.[3] Ця боротьба в різні часи набувала різних форм, як-от: (1) використання ворогом закону як зброї;[4,5] (2) лжепророки, що проповідували нове євангеліє, а не те, яке дав нам наш Господь Ісус Христос;[6] (3) лжевчення, єресі й усілякі богохульства;[7] (4) переслідування віруючих аж до смерті й мучеництва;[8] (5) перетворення гріха на норму тонкими засобами й хитрощами, задуманими як розвага і старанно розрахованими на масову привабливість;[9] (6) відволікання віруючих дрібницями при одночасному нападі на все, що є пристойним і святим;[10] (7) ідолопоклонство й поклоніння правителям;[11] (8) пролиття невинної крові;[12] (9) кровопролиття, перетворене на видовище;[13] (10) гноблення бідних і жадібність;[14] (11) рабство й торгівля людьми;[15] (12) окультизм, чаклунство й ворожіння;[16] (13) тиранія і правителі, що стоять над законом;[17] (14) розтління всередині Церкви;[18] (15) розкол і поділ тіла;[19] (16) відступництво під тиском;[20] та інше, надто численне, щоб згадувати тут, що зачіпало Церкву й заважало передаванню Євангелія.[21]

Особливі проєкти єпископа продовжують цю працю в наші дні. Кожен проєкт береться за питання, яке, на переконання єпископа, потребує особливої уваги Церкви[22] в цю мить історії.[23] Деякі праці, упорядковані й розміщені в межах того чи іншого проєкту на цьому сайті, звернені лише до церкви чи церков у Десяти царствах.[24] Інші праці звернені безпосередньо до різних посадових осіб, корпорацій, установ та/або інших осіб, причетних до справи Особливого проєкту.[25] Працю, звернену чи то до третіх осіб поза церквою, чи то до самих церков, можна знайти в розділі «Особливі проєкти» або в тому розділі чи тих розділах праць, що присвячені зачепленим Десяти царствам.

За звичаєм єпископа, усі праці нумеруються послідовно за датою їх створення.[26] Кожна праця спирається на джерела, а її авторитетні джерела наведено з повними посиланнями.[27]

Проєкти

«Закон — зброя царя»

Як закон обертають на зброю проти Церкви й вірних.

Глобалістський план світового панування

Єдиний світовий порядок і відповідь Церкви.

Кінцеві примітки

1

«...Дана менї всяка власть на небі й на землї. Ійдїть же навчайте всї народи, хрестячи їх в імя Отця, і Сина, й сьвятого Духа, навчаючи їх додержувати всього, що я заповідав вам; і ось я з вами по всї днї, до кінця сьвіта. Амінь.» Матвія 28:18–20 (переклад Куліша). «...Ійдїть по всьому сьвіту й проповідуйте євангелию усякому твориву.» Марка 16:15 (переклад Куліша). «...Що так написано й так треба було терпіти Христу й воскреснути з мертвих третього дня; і проповідуватись в імя Його покаянню і відпущенню гріхів між усїма народами, почавши від Єрусалиму.» Луки 24:46–47 (переклад Куліша). «...Упокій вам. Яко ж послав мене Отець, і я посилаю вас.» Івана 20:21 (переклад Куліша). «А приймете силу, як зійде сьвятий Дух на вас; і будете менї сьвідками в Єрусалимі й у всїй Юдеї і Самариї, і до краю землї.» Дії 1:8 (переклад Куліша). «І проповідувати меть ся євангелия царства по всїй вселеннїй на сьвідкуваннє всїм народам; і тодї прийде конець.» Матвія 24:14 (переклад Куліша). «Вони ж вийшовши, проповідували всюди, а Господь допомагав, і слово стверджував услїд ознаками. Амінь.» Марка 16:20 (переклад Куліша). «А як же проповідати муть, коли не будуть послані? яко ж писано: Що за красні ноги благовіствуючих впокій, благовіствуючих про добре?» Римлян 10:15 (переклад Куліша).

Рання Церква

«Апостоли проповідували нам Євангеліє від Господа Ісуса Христа; Ісус Христос [зробив це] від Бога. Отже, Христос був посланий Богом, а апостоли — Христом. Обидва ці призначення, отже, відбулися впорядковано, згідно з волею Божою. Отож, отримавши свої повеління і будучи цілковито впевнені воскресінням Господа нашого Ісуса Христа та утверджені в слові Божому, з повною певністю Святого Духа, вони вийшли, звіщаючи, що наблизилося Царство Боже.» Климент Римський, *Перше послання до коринтян*, розд. 42, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1).

2

«Одягнїть ся у всю зброю Божу, щоб змогли ви стояти проти хитрощів дияволських. Бо наша боротьба не з тїлом і кровю, а з князївствами, і з властями і з миродержителями тьми віка сього, з піднебесними духами злоби. Того-то прийміть усю зброю Божу, щоб змогли встояти в день лютий і, все зробивши, стояти.» Ефесян 6:11–13 (переклад Куліша). «Бо ходячи в тїлї, не по тїлу воюємо: (бо зброя воювання нашого не

тїлесна, а сильна Богом на зруйнованнє твердинь,) руйнуючи видумки і всяку висоту, що встає проти знання Божого, і займаючи в полонь усякий розум на послух Христу...» 2 Коринтян 10:3–5 (переклад Куліша). «Бо Ним сотворене все, що на небесах і що на землї, видиме й невидиме, чи престоли, чи панства, чи князївства, чи властї, — все Ним і для Него сотворене...» Колоссян 1:16 (переклад Куліша). «Оце я посилаю вас, як овечок між вовки; тим бувайте мудрі, як вужі, та тихі, як голуби.» Матвія 10:16 (переклад Куліша). «Борись доброю боротьбою віри...» 1 Тимофія 6:12 (переклад Куліша). «Ти ж терпи лихо, яко добрий воїн Ісуса Христа. Нїхто ж, воїном бувши, не мішаєть ся в справи життя (сього), щоб угодити тому, хто вибрав його воїном.» 2 Тимофія 2:3–4 (переклад Куліша). «Михаіл же Архангел, коли, змагаючись з дияволом, говорив про Мойсейове тїло, не поважив ся піднести проти нього суду докоряючого, а сказав: Нехай Господь загрозить тобі:» Юди 9 (переклад Куліша). «Я знаю чоловіка в Христї перед чотирнайцятьма лїтами (чи в тїлї, не знаю, чи без тїла, не знаю; Бог знає), підхопленого аж до третього неба. І знаю такого чоловіка (чи в тїлї, чи без тїла, не знаю; Бог знає), що був підхоплений у рай, і чув він слова невимовні, що не можна чоловікові промовити.» 2 Коринтян 12:2–4 (переклад Куліша). (Це показує, що духовний світ і небесні сфери мають багато вимірів.) «І, щоб превеликими відкриттями надто не величатись менї...» 2 Коринтян 12:7 (переклад Куліша). «Поглянь, небо й небеса небес, земля і все, що на нїй, все від Господа, Бога твого, і все його.» Повторення Закону 10:14 (переклад Куліша). «Чи Богові ж бо справдї жити на землї? Небо й небо небес тебе не ’біймуть, атож би сей храм обняв, що збудовав я тобі?» 1 Царів 8:27 (переклад Куліша). «Ти, Господи, единий, Ти сотворив небо, небеса небес і все військо їх...» Неемії 9:6 (переклад Куліша). «Хваліте його, ви небеса небес, і ви води над небесами!» Псалом 148:4 (переклад Куліша). «(А те [слово] зійшов, що ж воно [значить], коли не те, що перш зійшов у найнищі сторони землї? Хто зійшов додолу, се Той, що й зійшов вище всїх небес, щоб сповнити все.)» Ефесян 4:9–10 (переклад Куліша). «Благословен Бог і Отець Господа нашого Ісуса Христа, що благословив нас усяким благословеннєм духовним на небесах у Христї...» Ефесян 1:3 (переклад Куліша). «котру вдїяв у Христї, воскресивши Його з мертвих і посадивши по правицї в себе на небесах, вище всякого начальства, і власти, і сили, і панування, і всякого імени, названого не тільки в сьому віку, та й у будучому...» Ефесян 1:20–21 (переклад Куліша). «Маючи ж Архиєрея великого, що пройшов небеса, Ісуса Сина Божого, держімось визнання.» Євреїв 4:14 (переклад Куліша).

Рання Церква

«Тож дбайте частіше сходитися разом, щоб дякувати Богові й звіщати Його хвалу. Бо коли ви часто збираєтеся в одному місці, сили сатани руйнуються...» Ігнатій Антіохійський, *Послання до ефесян*, розд. 13, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1).

3

«І поспитав Господь Сатану: Звідкіля прийшов єси? Відказав Господеві Сатана й промовив: Я ходив по землї й обійшов її навкруги.» Йова 1:7 (переклад Куліша). «І пійшов Сатана зперед Господа, та вдарив Йова лютою проказою від підошов аж до тїмя.» Йова 2:7 (переклад Куліша). «І піднявся сатана на Ізраїля, і підвів Давида вчинити перелїк Ізрайлитян.» 1 Хронік 21:1 (переклад Куліша). «І показав мені первосьвященника Ісуса, що стояв перед ангелом Господнім, та й сатану, що стояв праворуч його, щоб його винуватити.» Захарії 3:1 (переклад Куліша). «Уранцї рано встав слуга чоловіка Божого й вийшов, аж се облягла військова

купа з кіньми й колесницями навкруги місто. І каже йому слуга його: Ой горе, пановьку! що нам оце почати? Він же сказав: Не лякайся, бо тих, що з нами, більш, анїж тих, що з ними. І молився Елисей й промовляв: Господи! відкрий йому очі, щоб він бачив! І відкрив Господь слузї очі, й вбачав він, як гора навкруги Елисея була заповнена кіньми й поломяними колесницями.» 2 Царів 6:15–17 (переклад Куліша). «Тодї Навуходонозор загорівся лютостю, а вигляд його обличчя змінився проти Седраха, Мисаха й Авденаго, й приказав розпалити піч в сїм разів горячійше, нїж її звичайно натоплювано, І звелїв найдужшим чоловікам із свого війська повязати Седраха, Мисаха й Авденаго та й вкинути їх у піч, розпалену огнем. І зараз повязано сих мужів та й у їх спідній й верхній одежі і в завоях на голові і в иншому убраннї вкинуто їх у піч, розпалену огнем. Та позаяк приказ царів був суворий, а піч була розпалена незвичайно, то полумя від огню вбило тих людей, що вкидали Седраха, Мисаха та Авденаго. А сї три мужі — Седрах, Мисах та Авденаго — впали в розпалену огнем піч, повязані. Царь Навуходонозор здивувався і встав швидко й сказав до своїх вельмож: Чи не трьох же мужів ми вкинули в огонь, повязаних? Вони відповіли цареві: Справдї так, царю! На це промовив він: Та бо я бачу чотирі мужі неповязані, що ходять в полумї, та й не видко на них ушкоди; й вид четвертого схожий на сина Божого (ангела).» Даниїла 3:19–25 (переклад Куліша). «Тодї звелїв царь привести Даниїла та й вкинути в яму між левів, та при тім сказав царь Даниїлові: Бог твій, що ти йому вірно служиш, він тебе вибавить. І принесено плиту та й покладено на отвір ями, й запечатав її царь своїм перстнем та перстнями своїх дуків, щоб нїчого не змінено в приказї про Даниїла. Потім пійшов царь у свій двір, лїг спати, не вечерявши, ба й не велїв приносити собі страви, та й сон не брався його. А вранцї встав царь, як розвиднювалось, і пійшов сквапно до левиної ями, І, як лиш наближився ’д ямі, кликнув жалісним голосом до Даниїла, й промовив царь до Даниїла: Даниїле, слуго Бога живого! чи зміг Бог твій, що ти йому так вірно служиш, спасти тебе від левів? Тодї відказав Даниїл цареві: Царю, жий на віки! Бог мій послав ангела свого й затулив він пащеки левам, і вони не пошкодили менї, бо він знайшов мене безвинним перед собою, та й перед тобою, царю, я нї в чому не проступився.» Даниїла 6:16–22 (переклад Куліша). «Але він сказав менї: Не бійся, Даниїле! від першого дня, як ти приспособив твоє серце, щоб розуміти, та й смирив себе перед Богом твоїм, слова твої почуто, й я б прийшов був задля просьб твоїх; Та князь (ангел) царства Перського стояв проти мене двайцять один день, аж ось Михаїл, найвизначнїйший князь, прийшов менї до помочі, й я зістався там при цареві Перському.» Даниїла 10:12–13 (переклад Куліша). «Ввійшов же сатана в Юду, на прізвище Іскариоцького, що був з числа дванайцяти.» Луки 22:3 (переклад Куліша). «Стало ся ж, як ми йшли на молитву, зустріла нас одна дївчина, що мала духа віщого, і котра заробіток великий давала панам своїм, ворожачи. Ся, йдучи слїдом за Павлом та за нами, покликувала, кажучи: Сї люде — слуги Вишнього Бога, що звіщають нам дорогу спасення. Робила ж се многі днї. Далїй Павел, розсердившись і обернувшись, рече духові: Повеліваю тобі імям Ісуса Христа, вийди з неї. І вийшов тієї ж години. Видївши ж пани її, що пропала надія заробітку їх, схопивши Павла та Силу, потягли їх на майдан до князїв. І привівши їх до воївод, казали: Сї люде вельми трівожать город наш, бувши Жидами, і навчають звичаїв, котрих не годить ся нам приймати, анї робити, бувши Римлянами. І встав народ проти них, а воїводи, роздерши одежу їх, звелїли бити їх.» Дії 16:16–22 (переклад Куліша). «Тверезїть ся, пильнуйте, бо противник ваш, диявол, як лев рикаючий, ходить, шукаючи кого пожерти...» 1 Петра 5:8 (переклад Куліша). «І постала війна на небі. Михаіл і ангели його воювали проти змія, і змій воював і ангели його, і не здолїли; анї місця вже не знайдено по них на небі. І скинутий змій великий, вуж вікодавнїй, званий дияволом і

сатаною, що зводить цілу вселенну, скинутий на землю, і ангели його з ним скинуті. І чув я голос великий, що говорив в небі: Тепер настало спасеннє і сила і царство Бога нашого, і власть Христа Його; бо скинуто винувателя братів наших, що винував їх перед Богом нашим день і ніч. І вони побідили його кровю Агнця, і словом сьвідчення свого, і не полюбили життя свого аж до смерти. Тим то веселіїте ся, небеса, і що домуєте в них. Горе живучим на землії і на морі, бо зійшов диявол до вас, маючи великий гнїв; знає бо, що короткий йому час.» Об'явлення 12:7–12 (переклад Куліша). «І розлютив ся змій на жінку, і пійшов провадити війну з иншими насїння її, що хоронять заповіді Божі, і мають сьвідченнє Ісуса Христа.» Об'явлення 12:17 (переклад Куліша). «І дано йому провадити війну з сьвятими, і побідити їх; і дана йому власть над всяким родом, і язиком, і народом.» Об'явлення 13:7 (переклад Куліша).

4

«Чи може з тобою з'єднатись престіл погибелї, що з нещастя робить закон? Збігаються до купи проти душі праведного, і безвинну кров засуджують.» Псалом 94:20–21 (переклад Куліша). «Горе тим, що несправедливі надають закони та пишуть жорстокі засуди, Щоб відправляти вбогих без правого суду, й видирати права злиденним у мойму народї; щоб із удовиці, користь тягнути, й сиріт обдирати.» Ісаї 10:1–2 (переклад Куліша). «І повелїв Фараон усьому народові своїму словами: Усякого сина, що народиться в Євреїв, кидайте в ріку, а всяку дочку доглядайте.» Вихід 1:22 (переклад Куліша). «І сказав Аман до царя Артаксеркса: Е один народ розкиданий і розсїяний поміж народами по всїх краях твого царства; а в їх закони инші, нїж у всїх народів, та й законів царевих вони не виконують; цареві ж не слїд так полишати їх. Коли цареві до вподоби, то нехай припише, щоб їх вигубити, а я одважу десять тисяч талантів срібла в руки скарбників, щоб вложили в царську скарбницю.» Естер 3:8–9 (переклад Куліша). «А послані були письма через гонцїв по всїх краях царевих, щоб повбивати, вигубити й викоренити всїх Юдеїв, малого й старого, дїтей і жінок за один день, тринайцятого дня дванайцьотого місяця, се б то місяця Адара, а їх майно розграбити.» Естер 3:13 (переклад Куліша). «Тодї закричав окличник голосно: Оповіщається вам, народи, племена й мови: В ту хвилю, як почуєте гук труби, сопілки, цитри, цївниці, гусел і симфонії, і всяких музичних приборів, припадайте ниць і поклонїтесь золотому образові на стовпі, що його царь Навуходонозор виставив; А хто не впаде й не поклониться, буде зараз вкинутий в піч, розпалену огнем!» Даниїла 3:4–6 (переклад Куліша). «Тодї князї й сатрапи почали шукати приключки, щоб Даниїла в управі царством обвинуватити, але не могли знайти нїякої причини анї промаху, бо він був вірний, і не знаходилось на ньому нїякої провини або промаху, І сказали сї люде: Не знайти нам приключки на Даниїла, коли не знайдемо її проти нього в законї Бога його. Тодї прийшли сї князї та сатрапи перед царя і сказали так до нього: Царю Дарію, жий нам на віки! Усї князї з царства, намїсники, сатрапи, радники й отамани врадили між собою, щоб вийшла така царська постанова й оповіщено приказ, щоб того, хто в трийцятьох днях засилати ме будь-яку просьбу до котрого бога або до чоловіка, окрім тебе, царю, вкинути в яму поміж левів.» Даниїла 6:4–7 (переклад Куліша). «Відказали йому Жиди: Ми закон маємо, і по закону нашому повинен умерти, бо Він себе Сином Божим зробив.» Івана 19:7 (переклад Куліша). «Тільки ж, щоб більш не ширилось між народом, то заказом закажімо їм, щоб більш не говорили в імя сеє нїкому з людей. І, покликавши їх, заповіли їм зовсїм не говорити анї навчати в імя Ісусове.» Дії 4:17–18 (переклад Куліша). «Не знайшовши ж їх, поволокли Ясона та кілька братів до городської старшини, гукаючи: Ті, що заколотили вселенну, і сюди поприходили; Ясон прийняв їх; і всї вони йдуть проти уставів кесаревих,

говорячи, що єсть иншій цар, Ісус.» Дії 17:6–7 (переклад Куліша). «Бо, чого ніколи раніше не бувало, рід побожних тепер зазнає переслідування, гнаний по Азії новими указами. Бо безсоромні донощики й ласі до чужого майна, користаючи з указів, відкрито чинять грабунок удень і вночі, обдираючи тих, хто не винен ні в якому злочині.» Мелітон Сардійський, цит. за: Євсевій, *Церковна історія* 4.26.5, пер. Arthur Cushman McGiffert, у кн.: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 2-га серія, т. 1, за ред. Philip Schaff і Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1890) (переклад з англійського тексту NPNF2 1). «Яка підстава цього вироку? Чому ви покарали цю людину — не перелюбника, не блудника, не вбивцю, не злодія, не грабіжника, не викритого в жодному злочині, а лише того, хто визнав, що зветься іменем християнина?» Юстин Мученик, *Друга апологія*, розд. 2, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1). «Він забороняє розшукувати їх як невинних і наказує карати їх як винних.» Тертуліан, *Апологетик*, розд. 2, пер. S. Thelwall, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 3).

5

Наведені нижче цитати показують, коли закон використовується з праведною метою — щоб захищати невинне життя, від крадіжки майна та інших беззаконних діянь, які шкодять іншим людям або спричиняють нестабільність і непевність у житті громадян. Це слід протиставити тим випадкам, коли закон використовується як зброя проти народу, щоб збагачувати правлячий клас коштом громадян, щоб гнобити громадян і відбирати в них дані Богом права і щоб довести громадян до повного поневолення на користь небагатьох, які називають бога цього світу своїм паном («...в котрих бог віку сього осьліпив думки їх, невірних...» 2 Коринтян 4:4 (переклад Куліша)). «Князї бо не добрим дїлам страх, а лихим. Хочеш же не боятись властї? Добре роби, то й мати меш похвалу від неї. Божий бо слуга він, тобі на добро. Коли ж лихе робиш, бій ся, бо не дармо меч носить; Божий бо слуга він, відомститель гнїва тому, хто робить лихе.» Римлян 13:3–4 (переклад Куліша). «Тим то коріть ся всякому чоловічому начальству ради Господа: чи то цареві, яко значному, чи то начальникам, яко від него посланим на одмщеннє лиходїям, а на хвалу добротворцям.» 1 Петра 2:13–14 (переклад Куліша). «Тим я молю перш усього творити благання, молитви, дякування за всїх людей, за царів і за всїх, що мають власть, щоб тихим і спокійним життєм нам жити у всякому благочестї і чистотї.» 1 Тимофія 2:1–2 (переклад Куліша). «Суддїв і громадські голови мусиш поставити собі у всїх оселях твоїх, які дає тобі Господь, Бог твій, по поколїннях твоїх; а вони мають судити людей судом праведним. Не будеш перекручувати суду або вважати на лице і не візьмеш дарунків; бо дарунки засьлїплюють очі чоловіка мудрого і перекручують слова чоловіка правдивого. По правдї, по правдї мусиш чинити, щоб жити на сьвітї і вдержати землю, що Господь, Бог твій, дає тобі.» Повторення Закону 16:18–20 (переклад Куліша).

Рання Церква

«Отже, земну владу встановив Бог для користі народів, а не диявол, який ніколи зовсім не має спокою, ба навіть не любить бачити, щоб і народи поводилися спокійно, — щоб люди, боячись людської влади, не пожирали одне одного, як риби, але щоб через установлення законів вони стримували надмір нечестя серед народів.» Іриней Ліонський, *Проти єресей* 5.24.2, пер. Alexander Roberts і William Rambaut, у кн.: *The Ante-*

Nicene Fathers, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1). «Бо мужність, яка на війні захищає батьківщину від варварів, а вдома боронить слабких або товаришів від розбійників, сповнена справедливості...» Амвросій Медіоланський, *Про обов'язки священнослужителів* 1.27.129, пер. H. de Romestin, у кн.: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 2-га серія, т. 10, за ред. Philip Schaff і Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1896) (переклад з англійського тексту NPNF2 10).

6

«Остерегайтесь лжепророків, що приходять до вас ув одежі овечій, а в середині вони вовки хижі.» Матвія 7:15 (переклад Куліша). «І багато лжепророків устане, й зведуть многих.» Матвія 24:11 (переклад Куліша). «Устануть бо лжехристи й лжепророки, й давати муть ознаки великі й дива, щоб, коли можна, звести й вибраних.» Матвія 24:24 (переклад Куліша). «Дивуюсь, що так скоро одвернулись від покликавшого вас благодаттю Христовою на друге благовістє. Воно то не друге, та є такі, що вами колотять, і хочуть перевернути благовістє Христове. Та, коли б і ми або ангел з неба проповідував вам більш того, що ми проповідували вам, нехай буде анатема.» Галатів 1:6–8 (переклад Куліша). «Бо коли ж хто, прийшовши, иншого Христа проповідує, котрого ми не проповідували, або духа иншого ви приймаєте, котрого не прийняли, або инше благовістє, котрого не одержали; то ви були б дуже терпіливі.» 2 Коринтян 11:4 (переклад Куліша). «Бо такі лжеапостоли, робітники лукаві, прикидають ся апостолами Христовими. І не диво: сам бо сатана прикидаєть ся ангелом сьвітлим. Не велика ж річ, коли й слуги його прикидають ся слугами правди. Конець їх буде по дїлам їх.» 2 Коринтян 11:13–15 (переклад Куліша). «Я бо знаю се, що після виходу мого прийдуть вовки хижі між вас, що не пощадять стада. І з вас самих устануть люде, говорячи розворотне, щоб потягти учеників за собою.» Дії 20:29–30 (переклад Куліша). «Були ж і лжепророки між людьми, як і між вами будуть лжеучителї, котрі введуть єресї погибелї, і відцуравшись викупившого їх Владики, приведуть на себе скору погибіль.» 2 Петра 2:1 (переклад Куліша). «Любі, не всякому духові віруйте, а досьвідчайте духів, чи від Бога вони; бо многі лжепророки вийшли у сьвіт.» 1 Івана 4:1 (переклад Куліша). «Буде бо час, що здорової науки не послухають, а по своїх похотях виберуть собі учителїв, ласкані (од них) слухом, і від правди слух одвернуть, а до байок прихилять ся.» 2 Тимофія 4:3–4 (переклад Куліша). «Знаю дїла твої, і труд твій, і терпиливість твою, і що не можеш терпіти лихих, і досьвідчив тих, що зовуть себе апостолами, та ними не є, я знайшов їх ложниками...» Об'явлення 2:2 (переклад Куліша).

Рання Церква

«Але не кожен, хто говорить у Дусі, є пророком, а лише той, хто тримається шляхів Господніх. Тож із їхніх шляхів пізнається лжепророк і пророк.» *Дідахе*, розд. 11, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 7 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886) (переклад з англійського тексту ANF 7).

7

«Дух же явно глаголе, що в останнї часи відступлять декотрі од віри, слухаючи духів лестивих і наук бісових, в лицемірстві брехливих, запеклих у совістї своїй...» 1 Тимофія 4:1–2 (переклад Куліша). «Єретика чоловіка після первого і другого напомину, покинь, знаючи, що такий розвертаєть ся і грішить, осудивши сам себе.»

Тита 3:10–11 (переклад Куліша). «Благаю ж вас, браттє, остерегайтесь тих, що роблять незгоду та поблазні проти науки, котрої ви навчились, і вхиляйтесь од них. Бо такі Господеві нашому Ісусу Христу не служять, а своєму череву; і ласкавими словами та благословеннєм обманюють серця нелукавих.» Римлян 16:17–18 (переклад Куліша). «Любі, стараючись з усією пильностю писати вам про спільне спасеннє, вважав я за конечне написати вам, вговорюючи, щоб боролись за віру, сьвятим раз передану.» Юди 3 (переклад Куліша). «Тим глаголю вам: Усякий гріх і хула простить ся людям; а хула на Духа не простить ся людям.» Матвія 12:31 (переклад Куліша). «І дано йому уста, говорити велике й хулу; й дана йому власть провадити війну сорок і два місяці. І відчинив він уста свої на хулу проти Бога, щоб хулити імя Його, і оселю Його, і тих, що домують в небі.» Об'явлення 13:5–6 (переклад Куліша). «Тож благаю вас — не я, а любов Ісуса Христа, — щоб ви вживали тільки християнської поживи й утримувалися від чужого зілля, тобто від єресі. Бо ті [що віддалися їй] змішують Ісуса Христа зі своєю власною отрутою, говорячи речі, негідні довіри, подібно до тих, хто подає смертельне зілля в солодкому вині, яке той, хто про це не знає, жадібно приймає зі згубною насолодою, що веде його до власної смерті.» Ігнатій Антіохійський, *Послання до траллійців*, розд. 6, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1).

Рання Церква

«Омана, справді, ніколи не виставляється у своїй голій потворності, щоб, будучи так викритою, вона не була одразу виявлена.» Іриней Ліонський, *Проти єресей* 1, передмова, п. 2, пер. Alexander Roberts і William Rambaut, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1).

8

«Блаженні, кого гонять за правду, бо їх царство небесне. Блаженні ви, коли вас безчестити муть, та гонити муть, та казати муть на вас усяке лихе слово не по правдї, ради мене. Радуйтесь і веселїтесь: бо велика нагорода ваша на небі; так бо гонили й пророків, що бували перше вас.» Матвія 5:10–12 (переклад Куліша). «І ненавидїти муть вас усї за ймя моє; хто ж видержить до кінця, той спасеть ся.» Матвія 10:22 (переклад Куліша). «Згадайте слово, що я сказав вам: Не більший слуга пана свого. Коли мене гонили, і вас гонити муть. Коли моє слово хоронили, і ваше хоронити муть.» Івана 15:20 (переклад Куліша). «Вилучати муть вас із шкіл; ба прийде час, що всякий, хто вбиває вас, думати ме, що службу приносить Богу.» Івана 16:2 (переклад Куліша). «і каменували Стефана, молячогось і глаголючого: Господи Ісусе, прийми дух мій. Приклонивши ж колїна, покликнув голосом великим: Господи, не постав їм сього за гріх. І, се промовивши, уснув.» Дії 7:59–60 (переклад Куліша). «Під той же час здвигнув цар Ірод руки, щоб мучити деяких із церкви. Вбив же Якова, брата Йоанового, мечем,» Дії 12:1–2 (переклад Куліша). «другі ж наруги та ран дізнали, та ще й кайдан і темниці; каміннєм побиті бували, розпилювані, допитувані, смертю від меча вмирали, тинялись в овечих та козиних шкурах, бідуючи, горюючи, мучені...» Євреїв 11:36–37 (переклад Куліша). «І всї ж, хто хоче благочестиво жити в Христї Ісусї, гонені будуть.» 2 Тимофія 3:12 (переклад Куліша). «Нїчого не бій ся, що маєш терпіти. Ось, диявол вкидати ме декотрих із вас у темницю, щоб спокусити вас; і мати мете горе десять день. Будь вірний аж до смерти, і дам тобі вінець життя.» Об'явлення 2:10 (переклад Куліша). «І коли отворив пяту печать, бачив я під жертівнею душі убитих за слово Боже, і за

сьвідченнє, котре мали...» Об'явлення 6:9 (переклад Куліша). «І вони побідили його кровю Агнця, і словом сьвідчення свого, і не полюбили життя свого аж до смерти.» Об'явлення 12:11 (переклад Куліша). «... Християн — левові!» Тертуліан, *Апологетик*, розд. 40, пер. S. Thelwall, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 3). «Що частіше ви нас косите, то численнішими ми стаємо; кров християн — це насіння.» Тертуліан, *Апологетик*, розд. 50, пер. S. Thelwall, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 3).

9

«Змій же був хитріщий над усякого польового зьвіра, що Господь Бог создав. І каже він жіньці: Чи справдї Бог сказав: Не мусите їсти нї з якого дерева райського? І каже жінка змієві: З усякого дерева райського їсти мемо,» Буття 3:1 (переклад Куліша). «Бою ся ж, щоб, як змій Єву обманив лукавством своїм, так не попсувались думки ваші, (одвернувши) від простоти в Христї.» 2 Коринтян 11:3 (переклад Куліша). «І не диво: сам бо сатана прикидаєть ся ангелом сьвітлим.» 2 Коринтян 11:14 (переклад Куліша). «І повставали вони рано враньцї, та й вознесли жертви огняні і жертви мирні. І посїдали люде їсти й пити з ним, і вставши позаводили іграшки.» Вихід 32:6 (переклад Куліша). «Анї ідолослужителями не робіть ся, яко ж деякі з них, яко ж писано: Посїдали люде їсти й пити і встали грати.» 1 Коринтян 10:7 (переклад Куліша). «І жив Ізраїль у Ситтимі, і став блудувати люд із дочками Моабовими; І стали вони кликати люд на жертви богам своїм. І їв люд і припадав ниць перед богами їх...» Чисел 25:1–3 (переклад Куліша). «Тільки ж маю дещо проти тебе, бо маєш там таких, що держать ся науки Валаама, котрий навчив Валака ввести поблазнь перед синами Ізраїлевими, щоб їли ідолські жертви і жили в перелюбі.» Об'явлення 2:14 (переклад Куліша). «У день же родин Іродових, дочка Іродиядина танцювала перед ними й догодила Іродові. За се обіцяв він, клянучись, що дасть їй, чого просити ме. Вона ж, наперед навчена від матері: Дай менї, каже, тут на блюдї голову Йоана Хрестителя. І засумів Ірод; однак, задля клятьби й задля тих, що сидїли з ним за столом, звелїв дати. І, пославши, стяв Йоана в темницї.» Матвія 14:6–10 (переклад Куліша). «...були встановлені цілковито задля диявола...» Тертуліан, *Видовища, або De Spectaculis*, розд. 24, пер. S. Thelwall, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 3). «Спочатку театр був, власне, храмом Венери...» «Ці два злі духи пов'язані між собою присяжним союзом як покровителі пияцтва й хтивості.» Тертуліан, *De Spectaculis*, розд. 10, пер. S. Thelwall, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 3). «...власна осібна оселя безсоромності...», де «у шані тільки те, що деінде безчесне». Тертуліан, *De Spectaculis*, розд. 17, пер. S. Thelwall, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 3). «Захоплювали мене й театральні вистави, повні зображень моїх злиднів і палива для мого вогню. Чому людина любить сумувати, дивлячись на скорботні й трагічні сцени, яких сама вона ніяк не хотіла б зазнати?» Августин, *Сповідь* 3.2.2, пер. J. G. Pilkington, у кн.: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 1-ша серія, т. 1, за ред. Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886) (переклад з англійського тексту NPNF1 1). «...деякі люди покинули нас і залишили нас заради видовища кінських перегонів...» «...чи як бранця диявола тебе потягли на те

видовище?» «...диявол мучить це стадо...» Іоанн Золотоустий, *Проти цирків і театру* (*Contra ludos et theatra*), пер. Mark Vermes (2012), передано в суспільне надбання, The Tertullian Project, tertullian.org (переклад з англійського тексту M. Vermes). На Ельвірському соборі «було вирішено, що акторів можна хрестити, але лише за умови, що вони покинуть такий спосіб життя», а на Арльському соборі (314) «theatrici та agitatores (актори й візники на іграх) були оголошені відлученими». Herbert Thurston, «Theatre», у кн.: *The Catholic Encyclopedia*, т. 14 (New York: Robert Appleton Company, 1912) (переклад з англійського тексту The Catholic Encyclopedia). «Сила кінематографа полягає в тому, що він промовляє за допомогою живих і конкретних образів.» «Вони є нагодами до гріха; вони зводять молодих людей на шляхи зла, прославляючи пристрасті.» «...щоб кінематограф більше не був школою розбещення.» Пій XI, *Vigilanti Cura*, енцикліка про кінематограф, 29 червня 1936 р. (Vatican City: Libreria Editrice Vaticana), vatican.va (переклад з англійського тексту vatican.va).

10

Очі Петра — на Христі, потім — на бурі

«Петр же, озвавшись, каже до Него: Господи, коли се Ти, звели менї йти до Тебе по водї. Він же рече: Іди. І вийшов Петр із човна, й пійшов по водї, щоб ійти до Ісуса. Та, бачивши сильний вітер, злякавсь, і, почавши тонути, кричав, говорячи: Господи, спаси мене. Ісус же простяг зараз руку, вхопив його, й рече до него: Маловіре, чого всумнив ся єси?» Матвія 14:28–31 (переклад Куліша). «Тим же оце й ми, маючи кругом нас таку тьму сьвідків, відложивши всяку гордість і гріх, що путав нас, з терпіннєм біжім на боротьбу, що перед нами, дивлячись на Ісуса, починателя і звершителя віри, котрий замість радости, яка була перед Ним, витерпів хрест, не дбаючи про сором, і сїв по правиці престола Божого.» Євреїв 12:1–2 (переклад Куліша).

Павло про світськість і хрест

«(Многі бо ходять, про котрих не раз говорив я вам, тепер же й плачучи говорю, про ворогів хреста Христового, котрим кінець — погибель, котрим Бог черево, а слава в соромі їх, котрі про земне думають.)» Филип'ян 3:18–19 (переклад Куліша). «Браттє, я про себе не думаю, що я вже достиг; одно ж (роблю), забуваючи вже те що позаду, і сягаючи по те, що спереду, біжу до мети по нагороду вишнього поклику Божого в Христї Ісусї.» Филип'ян 3:13–14 (переклад Куліша). «Мене ж не доведи (Боже) хвалитись (чим небудь) тільки хрестом Господа нашого Ісуса Христа, котрим менї сьвіт розпято, а я сьвітові.» Галатів 6:14 (переклад Куліша). «Бо я надумавсь, не знати нїчого між вами, тільки Ісуса Христа, та й Його розпятого.» 1 Коринтян 2:2 (переклад Куліша). «Коли ж оце воскресли ви з Христом, то гірнього шукайте, де Христос сидить по правиці в Бога. Про гірнє думайте, (а) не про земне.» Колоссян 3:1–2 (переклад Куліша). «І не приладжуйтесь до віку сього, а переображуйтесь обновленнєм ума вашого, щоб довідуватись, що воля Божа добра й угодна і звершена.» Римлян 12:2 (переклад Куліша). «нам, що не дивимось на видоме, а на невидоме; що бо видоме, дочасне, що ж невидоме, вічне.» 2 Коринтян 4:18 (переклад Куліша). «Димас бо мене покинув, полюбивши нинїшнїй вік...» 2 Тимофія 4:10 (переклад Куліша). «Нїхто ж, воїном бувши, не мішаєть ся в справи життя (сього), щоб угодити тому, хто вибрав його воїном.» 2 Тимофія 2:4 (переклад Куліша). «щоб не подужав нас сатана; бо нам відомі задуми його.» 2 Коринтян 2:11 (переклад Куліша).

Іван і Яків про любов до світу

«Не любіте ж сьвіта, анї того, що в сьвітї. Коли хто любить сьвіт, нема любови Отцївської у ньому; все бо, що в сьвітї, — хотїннє тїла і хотїннє очей, і гордощі сьвітові, — не з Отця а зо сьвіта. І сьвіт перейде, і хотїннє його; хто ж чинить волю Божу, пробуває по вік.» 1 Івана 2:15–17 (переклад Куліша). «Перелюбники і перелюбницї! хиба не знаєте, що любов сьвіта сього — вражда проти Бога? Оце ж, хто хоче бути приятелем сьвіту, той стаєть ся ворогом Бога.» Якова 4:4 (переклад Куліша).

Остороги Христа

«...Геть від мене, сатано! ти блазниш мене, бо не гадаєш про Боже, а про чоловіче.» Матвія 16:23 (переклад Куліша). «Не збирайте собі скарбів на землї, де міль і ржа їсть, і де злодії підкопують ся і крадуть. Збирайте ж собі скарби на небі, де нї міль, нї ржа не їсть, і де злодії не підкопують ся й не крадуть. Бо де скарб ваш, там буде й серце ваше.» Матвія 6:19–21 (переклад Куліша). «Нїхто не може служити двом панам, бо, або одного ненавидїти ме, а другого любити ме; або до одного прихилить ся, а другим гордувати ме. Не можете Богу служити й мамонї.» Матвія 6:24 (переклад Куліша). «А шукайте перш царства Божого та правди Його; се ж усе додасть ся вам.» Матвія 6:33 (переклад Куліша). «А засїяний в тернинї, се той, що чує слово, та журба віку сього і омана богацтва глушить слово, й робить ся без'овочним.» Матвія 13:22 (переклад Куліша). «Що ж між тернину впало, се, ті, що вислухавши, відходять, і журбою, та багацтвом, та роскошами життя поглушені, не дають овощу.» Луки 8:14 (переклад Куліша). «Остерегайте ся ж, щоб часом не обтягчились ваші серця прожорством, та пянством, та журбою життя сього, й щоб несподївано на вас не настиг день той.» Луки 21:34 (переклад Куліша). «...Марто, Марто, журиш ся та побиваєш ся про многе, одного ж треба. Мария добру частину вибрала, що не відніметь ся від неї.» Луки 10:41–42 (переклад Куліша). «Бо, як були за днїв перед потопом, що їли, й пили, женились, і віддавались, аж до дня, коли увійшов Ной у ковчег, та й не знали, аж прийшла повідь і позносила всїх; так буде й прихід Сина чоловічого.» Матвія 24:38–39 (переклад Куліша). «...Нїхто, положивши руку свою на рало й позираючи назад, не спосібен до царства Божого.» Луки 9:62 (переклад Куліша). «І почали рядом відпрошуватись усї. Первий сказав йому: Поле купив я, то мушу пійти та подивитись на него. Прошу тебе, вибач менї. А другий сказав: Пять ярем волів купив я, і йду спробувати їх. Прошу тебе, вибач менї. А знов другий сказав: Я одружився, тому й не можу прийти.» Луки 14:18–20 (переклад Куліша). «Спогадайте Лотову жінку.» Луки 17:32 (переклад Куліша). «І озирнулась жінка його позад його, та й обернулась у стовна соляного.» Буття 19:26 (переклад Куліша). «... Так не змогли ви однієї години попильнувати зо мною? Пильнуйте та моліть ся, щоб не ввійшли в спокусу. Дух то охочий, тїло ж немошне.» Матвія 26:40–41 (переклад Куліша). «Тим же оце не спімо, як инші, а пильнуймо і будьмо тверезі.» 1 Солунян 5:6 (переклад Куліша).

Відволічені, коли вдарив ворог

«як же люде спали, прийшов ворог його, й насїяв куколю між пшеницю, та й пійшов.» Матвія 13:25 (переклад Куліша). «У другому роцї, під такий час, як царі виступають у поход, виправив Давид Йоаба й слуг своїх із ним і всїх Ізрайлитян, і вони побили Аммонїїв і облягли Раббу, тим часом як Давид зоставався у Ерусалимі. Сталося ж раз вечором, що Давид, уставши з постелї своєї, проходжувався по даху своєї царської палати й загледїв з даху молодицю, як вона купалась, а молодиця була собі дуже вродлива.» 2 Самуїла 11:1–2

(переклад Куліша). «Вона ж приспала його на колїнах у себе, та й кликнула одного чоловіка; той виголив семеро кучерів на голові в його. Тодї став він слабшати, і сила його покинула його.» Суддів 16:19 (переклад Куліша). «Царь Валтасар справляв раз великий бенкет задля тисячі вельмож своїх і перед очима тисячі пив вино. Напившись вина, Валтасар звелїв принести золотий та срібний посуд, що Навуходонозор, його батько, винїс був з Ерусалимського храму, щоб пили з нього самий царь, його вельможі, його жінки й його наложницї. І поприношено золотий посуд, що був забраний з сьвятинї, з дому Божого в Ерусалимі; і пили з них царь, його вельможі, його жінки й його наложницї, — Пили вино й славили богів золотих і срібних, мідяних, залїзних, деревяних і камяних. Саме в ту годину показались палцї наче людської руки й писали навпроти сьвічника на вапнї стїни царської палати, й бачив царь частину руки, що писала.» Даниїла 5:1–5 (переклад Куліша). «Тієї ж таки ночі Валтасара, царя Халдейського, вбито,» Даниїла 5:30 (переклад Куліша). «А вам же час — жити в ваших прикрашених будинках, коли тимчасом сей дом стоїть пусткою? Оце ж так говорить Господь Саваот: Звернїть серця ваші на ваші дороги. Ви сїєте багато, а збираєте мало; їсте, та не засичуєтесь; пєте, та не напиваєтесь доволї; одягаєтесь, та вам не тепло, а хто ходить на заробітки, заробляє в дїрявий мішок.» Огія 1:4–6 (переклад Куліша). «І почав мішаний народ, що був між ними, придумувати забаганки, та й сини Ізрайля плакали: Хто знов, мовляли, годувати ме нас мясивом? Памятаємо рибу, що за дармо їли в Египтї, огірки й динї, пір і цибулю й чесник; А тепер прагне душа наша; нема нїчогісїнько, сама тільки манна перед очима нашими.» Чисел 11:4–6 (переклад Куліша). «А лжебратам, що крадькома ввійшли, щоб підгледїти волю нашу, що маємо в Христї Ісусї, щоб нас підневолити...» Галатів 2:4 (переклад Куліша). «Повлазили бо деякі люде, давно призначені на сей суд, безбожні, що благодать Бога нашого обертають на розпусту, і самого Владики Бога і Господа нашого Ісуса Христа одрікають ся.» Юди 4 (переклад Куліша).

Тримати очі незмінно зверненими

«Одверни очі мої, щоб марноти не бачили! Оживи мене в дорозї твоїй.» Псалом 119:37 (переклад Куліша). «Очі твої нехай просто позирають, і вийки твої нехай справляються впрост навперед тебе.» Приповістей 4:25 (переклад Куліша).

Рання Церква

«Я тепер не ходжу до цирку, щоб дивитися, як собака ганяється за зайцем; але якщо випадково проходжу повз таке цькування в полі, воно, можливо, відволікає мене навіть від якоїсь серйозної думки... Як же буває, що, коли я сиджу вдома, ящірка, яка ловить мух, або павук, що заплутує їх, коли вони влітають у його сіті, часто приковує мою увагу?... тоді наші молитви часто перериваються й порушуються цим...» Августин, *Сповідь* 10.35.57, пер. J. G. Pilkington, у кн.: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 1-ша серія, т. 1, за ред. Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886) (переклад з англійського тексту NPNF1 1).

11

«Нехай не буде в тебе богів инших перед моїм лицем. Не робити меш собі ваяного кумира чи подобини того, що на небесах у горі, і того, що на землї внизу, і того, що в водах і попід землею. Щоб не припадав ниць перед ними і не служив їм; бо я Господь, Бог твій, ревнивий Бог, що караю беззаконнє отецьке на дїтях

у третьому, і четвертому роді тих, що ненавидять мене...» Вихід 20:3–5 (переклад Куліша). «І відповіли Седрах, Мисах і Авденаго, і сказали до царя Навуходонозора: Шкода нам відповідати на се. Бог наш, котрому ми служимо, може нас із палаючої печі й з руки твоєї, царю, визволити; А коли б се й не сталось, то нехай тобі, царю, буде звісно, що ми твоїм богам служити не будемо й золотій подобинї, котру ти поставив, не поклонимось.» Даниїла 3:16–18 (переклад Куліша). «Призначеного ж дня Ірод, одігшись у царські шати і сївши на престолії, промовляв до них: Народ же покликував: Голос Бога, а не чоловіка! Зараз же поразив його ангел Господень за те, що не віддав слави Богу; і з'їли його черви, і вмер.» Дії 12:21–23 (переклад Куліша). «І поклонились змієві, що дав власть звірові; і поклонились звірові, говорячи: хто подібний звірові? хто може воювати з ним?» Об'явлення 13:4 (переклад Куліша). «І дано йому вложити духа образові звіра, нехай би також говорив образ звіра, і робив, щоб, хто не поклонить ся перед образом звіра, був убитий.» Об'явлення 13:15 (переклад Куліша). «Тим, любі мої, втїкайте від ідолського служення.» 1 Коринтян 10:14 (переклад Куліша). «Дїточки, хоронїть себе від ідолів. Амінь.» 1 Івана 5:21 (переклад Куліша). «Кажуть йому: Кесареве. Тодї рече до них: Віддайте ж кесареве кесареві, а Боже Богові.» Матвія 22:21 (переклад Куліша). «Яка шкода в тому, щоб сказати: „Пане кесарю", і принести жертву...» *Мучеництво Полікарпа*, розд. 8, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1). «Поклянися фортуною кесаря; покайся і скажи: „Геть безбожників".» ... «Вісімдесят шість років я служу Йому, і Він ніколи не заподіяв мені жодної кривди...» *Мучеництво Полікарпа*, розд. 9, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1).

Запис римського намісника (давнє нехристиянське джерело)

«Тих, хто заперечував, що вони є або були християнами, коли вони закликали богів словами, які я їм продиктував, приносили молитву з ладаном і вином перед твоїм зображенням, яке я звелів принести для цього разом зі статуями богів, і, крім того, проклинали Христа, — нічого з чого, як кажуть, неможливо змусити зробити тих, хто справді є християнами...» Пліній Молодший, *Листи* 10.96, до імператора Траяна (бл. 112 р. н. е.), англійський переклад у публікації James J. O'Donnell, Georgetown University, faculty.georgetown.edu/jod/texts/pliny.html (перекладача на сторінці не зазначено) (переклад з англійського тексту цієї публікації).

12

«Хто проллє кров людську, того кров теж проливати ме чоловік: бо в образ Божий сотворив Бог чоловіка.» Буття 9:6 (переклад Куліша). «Не вбивати меш.» Вихід 20:13 (переклад Куліша). «От шестеро речей, ненавидних у Бога, ба семеро, гидких душі його: Се очі горді, язик, що лжу сплїтає, руки, що кров безвинну проливають...» Приповістей 6:16–17 (переклад Куліша). «Синів своїх і дочок своїх в жертву бісам приносили; Проливали кров невинну, кров синів своїх і дочок своїх, що жертвували їх божищам Кананським; і осквернилась земля від крові.» Псалом 106:37–38 (переклад Куліша). «За те, що вони покинули мене і зробили се місце чужим менї, бо кадять на йому богам иншим, таким що не знали їх, нї вони, нї батьки їх, нї царі Юдейські, та сповнили се місце безвинною кровю, І построїли висоти Баалові, щоб свої сини приносити Баалові на всепаленнє, а сього я не заповідав і не заводив, ба й на думку воно менї не

приходило...» Єремії 19:4–5 (переклад Куліша). «Ти сотворив внутро моє; ти зложив мене в утробі матері моєї. Прославляю тебе за те, що дав снагу менї предивну. Дїла твої чудесні, душа моя добре се знає. Не були втаєні костї мої перед тобою, коли в тайнї постав я, як тая грудка в долїшнїх місцях землї штучно зложена. Очі твої бачили зародок мій, і в книзї твоїй все було записано; минали днї, як костї творились, від часу того, як ще нї одної не було.» Псалом 139:13–16 (переклад Куліша). «Перш нїж я зложив тебе в утробі матері твоєї, знав я тебе, і перш нїж ти появився із нутра матері твоєї, осьвятив я тебе: пророком для народів призначив тебе.» Єремії 1:5 (переклад Куліша). «...не вбивай дитини абортом і не вбивай того, що зачате...» *Дідахе*, розд. 2, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 7 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886) (переклад з англійського тексту ANF 7). «Вони одружуються, як і всі [інші]; вони народжують дітей, але не знищують свого потомства.» *Послання до Діогнета*, розд. 5, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1). «І коли ми кажемо, що ті жінки, які вживають зілля, щоб спричинити аборт, чинять убивство і муситимуть дати Богові звіт за аборт, то на якій підставі ми чинили б убивство?» Афінагор Афінський, *Прохання за християн*, розд. 35, пер. B. P. Pratten, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 2 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 2).

13

«А розвеселившись трапезуючи, сказали: Кликнїть Самсона, нехай нас розсьмішить. Тодї взято Самсона з темницї, і він мусїв їх забавляти, і поставлено його між стовпами.» Суддів 16:25 (переклад Куліша). «Та я думаю, що Бог нас, апостолів, яко останнїх поставив, мов на смерть призначених; бо видовищем зробились ми сьвітові, і ангелам, і людям.» 1 Коринтян 4:9 (переклад Куліша). «Згадайте ж перші днї, в котрі ви, просьвітившись, перенесли велику боротьбу терпіння, то на зневагу і знущаннє виставлювані, то буваючи спільниками тих, що так жили.» Євреїв 10:32–33 (переклад Куліша). «Гонорій, який успадкував імперію Європи, поклав край гладіаторським боям, що віддавна відбувалися в Римі. Нагода до цього виникла з такої обставини. Один чоловік на ім'я Телемах прийняв подвижницьке життя. Він вирушив зі Сходу й із цієї причини прибув до Рима. Там, коли показували те мерзенне видовище, він сам увійшов на стадіон і, зійшовши на арену, намагався зупинити людей, що підіймали зброю один на одного. Глядачі різанини обурилися і, натхненні шаленою люттю демона, який утішається тими кривавими ділами, побили миротворця камінням до смерті. Коли дивовижному імператорові про це повідомили, він зарахував Телемаха до сонму переможних мучеників і поклав край тому нечестивому видовищу.» Феодорит, *Церковна історія* 5.26, у кн.: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 2-га серія, т. 3, за ред. Philip Schaff і Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1892) (переклад з англійського тексту NPNF2 3). «Бо щойно він побачив ту кров, то разом із нею впив у себе якусь дикість; і не відвернувся, а втупив погляд, несвідомо впиваючись шаленством, і втішався злочинним змаганням, і сп'янів від кривавої забави.» Августин, *Сповідь* 6.8.13, пер. J. G. Pilkington, у кн.: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 1-ша серія, т. 1, за ред. Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886) (переклад з англійського тексту NPNF1 1). «Але ми, вважаючи, що бачити, як людину віддають на смерть, — майже те саме, що вбити її, зреклися таких видовищ.» Афінагор Афінський, *Прохання за християн*, розд. 35, пер. B. P. Pratten, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред.

Alexander Roberts і James Donaldson, т. 2 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 2).

14

«Так говорить Господь: За три провини Ізраїля й за чотирі я не прощу йому, вони бо продають праведного за гроші, а вбогого ба й за пару сандалів. Залюбки вони голови вбогих у земний порох прихиляють, а поступки тихих перекручують; і батько й син до одної нетрібки ходять, щоб знеславляти сьвяте ймя моє...» Амоса 2:6–7 (переклад Куліша). «За те ж, що топчете вбогого й користь собі з його хлїба берете, хоч собі будинки й з тесаного каменя помуруєте, ви в них не будете жити; понасаджуєте сади-виногради, та вина з них не пити мете. Я бо знаю, що за безлїч проступків ваших, що за великі гріхи ваші: ви ж — вороги праведного, берете гостинці, і перекручуєте справи бідного.» Амоса 5:11–12 (переклад Куліша). «Хто вбогого тїснить — творця його зневажає, хто ж Бога чтить, бідного спомагає.» Приповістей 14:31 (переклад Куліша). «Не граб убогого за те, що він убогий, і не тїсни злиденного в воротах, — Господь бо в справі їх вступиться за ними, і вирве у грабителїв душі їх.» Приповістей 22:22–23 (переклад Куліша). «Виступає Господь на суд проти голов люду свого і князїв його: Ви спустошили виноградник; загарбане у бідного — по дворах ваших. Яким правом тиснете ви люд мій і топчете вбогих? говорить Господь, Господь сил небесних.» Ісаї 3:14–15 (переклад Куліша). «А нуте ж ви, багаті, плачте ридаючи над злиднями вашими, що надходять. Багатство ваше згнило, і шати ваші міль поїла. Золото ваше та срібло поржавіло, і ржа їх на сьвідченнє проти вас буде, і з'їсть тїло ваше, як огонь. Ось, плата робітників, що порали ниви ваші, задержана од вас, голосить; і голосїннє женцїв до ушей Господа Саваота дійшло.» Якова 5:1–4 (переклад Куліша). «Котрі ж хочуть забагатїти, впадають у напасть й тенета і в хотїння многі нерозумні і шкодливі, що топлять людей у безодню і погибель. Корень бо всього лихого сріблолюбство; котрого инші бажаючи, заблудили од віри, і себе прибили многими муками.» 1 Тимофія 6:9–10 (переклад Куліша).

Рання Церква

«Не відвертайся від того, хто в нужді, але поділяй усе зі своїм братом...» *Дідахе*, розд. 4, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 7 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886) (переклад з англійського тексту ANF 7). «Тож замість земель купуйте скривджені душі, кожен скільки може, і відвідуйте вдів і сиріт, і не нехтуйте ними; і витрачайте своє багатство й усе своє надбання, яке ви отримали від Господа, на такі землі й доми. Бо для того Владика й збагатив вас, щоб ви виконували ці служіння для Нього...» *Пастир Герми*, Притча 1, пер. F. Crombie, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 2 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 2).

Папські документи

«Ошукати когось на належній йому платні — великий злочин, що волає до карного гніву Неба.» Лев XIII, *Rerum Novarum*, енцикліка про капітал і працю, 15 травня 1891 р., п. 20 (Vatican City: Libreria Editrice Vaticana), vatican.va (переклад з англійського тексту vatican.va). У тому самому пункті енцикліка засуджує

будь-яку спробу «тиснути на вбогих і знедолених заради зиску» і стверджує, що «збирати собі зиск із нужди іншого» «засуджено всіма законами, людськими й Божими». Там само.

15

«І хто вкраде людину та продасть, або знайдеться вона в руках його, того скарати смертю.» Вихід 21:16 (переклад Куліша). «Коли знайдеться такий чоловік, щоб украв кого зміж братів твоїх, зміж синів Ізрайлевих, та й неволить його або продасть його, так смерть тому злодієві. Сим робом викорениш зло зміж людей твоїх.» Повторення Закону 24:7 (переклад Куліша). «знаючи се, що не про праведника закон положений, а про беззаконних та непокірних, нечестивих та грішних, неправедних та скверних, про убийць батька й матери, про душогубців, про блудників, мужоложників, про людокрадів, брехунів, про тих, що криво присягають, і коли що иншого здоровій науці противить ся...» 1 Тимофія 1:9–10 (переклад Куліша). «І купці земні заплачуть, і засумують по нїй; товару бо їх нїхто вже не купить, товару: золота, і срібла, і каміння дорогого, і перел, і виссону, і багряниці, і шовку, і кармазину, і всякого дерева пахучого, і всякого посуду з кости слонової, і всякого посуду з дерева дорогого, і з мідї, і з желїза, і з мрамора; і цинамону, і пахощів, і мира, і ладану, і вина, і оливи, і муки, і пшениці, і скоту, і овець, і коней, і возів, і тїл, і душ людських.» Об'явлення 18:11–13 (переклад Куліша). «Нема Жидовина, нї Грека; нема невільника, нї вільного; нема мужеського полу, нї женського: усї бо ви одно, в Христї Ісусї.» Галатів 3:28 (переклад Куліша). «вже не яко слугу, а вище слуги, яко брата любого, найбільше менї, скілько ж більше тобі, і по тїлу, і в Господї.» Филимона 1:16 (переклад Куліша). «„Придбав я собі рабів і рабинь". Ти прирікаєш на рабство людей, чия природа вільна й наділена вільною волею. ... За скільки оболів ти оцінив образ Божий?» Григорій Ниський, *Гомілії на Екклезіаста* 4, пер. Andrew Maguire, Early Church Texts (earlychurchtexts.com) (переклад з англійського тексту Maguire).

16

«Нехай не буде в тебе нїкого, хто велить синові свому чи дочці своїй через огонь проходити; нїкого, хто ворожбитує, або чарує, або замовляє, або віщує. І не буде між вами проклинателя або такого що визиває духів, або вгадує, або мерців розпитує. Усї бо, що се роблять, гидота про Господа; і за сї гидоти Господь, Бог твій, проганяє їх перед тобою.» Повторення Закону 18:10–12 (переклад Куліша). «Не вдавайтесь до закленателїв, і до ворожбитів; не шукайте їх, щоб не опаскудитись вам від них. Я Господь, Бог ваш.» Левит 19:31 (переклад Куліша). «Коли радять вам: Питайте тих, що померших викликають, чарівників, шептухів та тих, що з черева говорять, — то ви одкажіть: Хиба ж народові не до свого обертатись Бога? хиба ж мерців про живих питати?» Ісаї 8:19 (переклад Куліша). «Бо непослух, се такий гріх, як і чарівництво, а своя воля, се таке як ідолопоклонність; за те, що ти відкинув слово Господнє, відкинув і він тебе, щоб не був ти царем.» 1 Самуїла 15:23 (переклад Куліша). «Доволї ж багато з тих, що робили чари, позносивши книги свої, попалили перед усїма; і злїчено цїну їх, і налїчено пятьдесять тисяч срібняків.» Дії 19:19 (переклад Куліша). «Явні ж дїла тїлесні; оце вони: перелюб, блуд, нечистота, розпуст, ідолослуженнє, чаруваннє, ворогуваннє, свари, ненависть, гнїв, суперечки, незгода, єресї, зависть, убийство, пянство, бенкети й таке инше. Се наперед глаголю вам, яко ж і наперед глаголав, що хто таке робить, ті царства Божого не наслїдять.» Галатів 5:19–21 (переклад Куліша). «А боязким, і невірним, і огидним, і душегубцям, і блудникам, і чарівникам, і ідолським служителям, і всїм ложникам часть їх в озері, палаючому огнем і сїркою, що єсть смерть друга.» Об'явлення

21:8 (переклад Куліша). «Дитино моя, не будь гадателем за прикметами, бо це веде до ідолослужіння; ані заклиначем, ані звіздарем...» *Дідахе*, розд. 3, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 7 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886) (переклад з англійського тексту ANF 7). «Ті, хто належить до священства чи до клиру, не повинні бути магами, заклиначами, математиками чи астрологами; і не повинні робити так званих амулетів, які є кайданами для їхніх власних душ. А тих, хто носить такі, ми наказуємо виганяти з Церкви.» Лаодикійський собор, правило 36, пер. Henry R. Percival, у кн.: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 2-га серія, т. 14, за ред. Philip Schaff і Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1900) (переклад з англійського тексту NPNF2 14).

Катехизм

«Усі форми ворожіння слід відкидати: звертання до сатани чи демонів, викликання померлих або інші практики, які нібито „відкривають“ майбутнє. Звертання до гороскопів, астрологія, хіромантія, тлумачення прикмет і жеребів, явища ясновидіння і звертання до медіумів — усе це приховує бажання влади над часом, над історією і, зрештою, над іншими людьми, а також прагнення прихилити до себе приховані сили. Вони суперечать шані, пошані й любовному страхові, які ми винні одному лише Богові.» *Catechism of the Catholic Church*, 2-ге вид. (Vatican City: Libreria Editrice Vaticana, 1997), п. 2116 (переклад з англійського тексту Catechism of the Catholic Church).

17

«Та прийшло слово Господнє до Ілиї Тесбія, таке: Збірайся, йди на встрічу Ахабові, цареві Ізраїльському, що в Самарії — він саме тепер у винограднику Набота, що пійшов узяти його в державу, — І промов до його: Так говорить Господь: Се ти вбив, та ще й входиш у наслїддє? а далїй промов: Тако глаголе Господь: На тому врочищі, де пси лизали кров Наботову, лизати муть вони й твою кров.» 1 Царів 21:17–19 (переклад Куліша). «Князї його, наче хижі вовки, пориваючі здобичу свою, проливають кров, затрачують душі, щоб тілько придбати собі наживу.» Єзекіїля 22:27 (переклад Куліша). «І сказав я: Слухайте, голови Яковові, та й ви, князї дому Ізрайлевого: Хиба ж не вам належиться знати справедливість? А ви ненавидите те, що добре, й любите зло; здираєте з них скіру й тїло з їх костей; Їсте тїло мого люду, й здираєте з них їх скіру, а кістки їх ломите й дробите, наче в горнець, а тїло їх — як би в котел.» Михея 3:1–3 (переклад Куліша). «Піднімаються царі землї, і князї радять раду проти Господа й проти Помазанця його: Розорвім пута і скиньмо з себе посторонки їх! Господь, що сидить на небесах, сьміється, і ругається над ними.» Псалом 2:2–4 (переклад Куліша). «Отже, коли відкинути справедливість, чим є царства, як не великими розбоями?» Августин, *Про град Божий* 4.4, пер. Marcus Dods, у кн.: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 1-ша серія, т. 2, за ред. Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1887) (переклад з англійського тексту NPNF1 2). «Я не смію приносити жертву, якщо ти маєш намір бути присутнім.» Амвросій Медіоланський, Лист 51.13, до імператора Феодосія, пер. H. de Romestin, у кн.: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 2-га серія, т. 10, за ред. Philip Schaff і Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1896) (переклад з англійського тексту NPNF2 10).

18

«Видївши ж Симон, що положеннєм рук апостолських дається ся Дух сьвятий, принїс їм грошей, говорячи: Дайте й менї власть таку, щоб, на кого я положу руки, прийняв Духа сьвятого. Петр же рече до него: Нехай срібло твоє з тобою буде на погибель, бо дар Божий думав єси за гроші здобути. Нема для тебе частини, анї долї в речі сїй, серце бо твоє не праве перед Богом.» Дії 8:18–21 (переклад Куліша). «Сину чоловічий! пророкуй про пастирів Ізрайлевих, віщуй і промов до них: Так говорить Господь Бог: Горе пастирям Ізрайлевим, що пасуть самих себе! Чи не вівцї ж бо пастирям пасти? Ви їли молоко й з'одягались у вовну та заколювали вівцї годовані, стада же не пасли. Слабих у стадї ви не покріплювали, й недужних не вигоювали; поранену не перевязували й розпуджених не привертали та й загублених не шукали, а правили ними жорстоко й насильно.» Єзекіїля 34:2–4 (переклад Куліша). «Голови його судять за гостинцї, і сьвященники його навчають за плату, та й пророки його за гроші віщують, та ще й на Господа здаються, мовляючи: чи ж Господь не серед нас пробуває? на нас біда не прийде!» Михея 3:11 (переклад Куліша). «пасїте стадо Боже, що у вас, доглядаючи не по неволї, анї для поганої користї, а з доброго серця; анї пануйте над народом, а взором будьте стада;» 1 Петра 5:2–3 (переклад Куліша). «Треба бо епископу без пороку бути, яко Божому доморядникові, щоб не собі годив, не був гнївливий, не пяниця, не сварливий, не жадний поганого надбання...» Тита 1:7 (переклад Куліша). «І прийшов Ісус у церкву Божу, й повиганяв усїх, що продавали да торгували в церкві, й поперевертав столи в міняльників, і ослони в тих, що продавали голуби; і рече до них: Писано: Дом мій дом молитви звати меть ся; ви ж його зробили вертепом розбійників.» Матвія 21:12–13 (переклад Куліша). «Оскільки багато хто з числа клириків, ідучи за користолюбством і жадобою наживи, забули божественне Писання, яке каже: „Він не давав свого срібла на лихву“, і, позичаючи гроші, вимагають сотої частки суми [як щомісячний відсоток], святий і великий Собор вважає справедливим, щоб, коли після цієї постанови хтось буде виявлений, що бере лихву, — чи то чинить це таємною угодою, чи інакше, як-от вимагаючи цілу суму й ще половину, чи вдаючись до будь-якої іншої вигадки задля ганебної наживи, — він був позбавлений сану й ім'я його було викреслене зі списку.» Перший Нікейський собор (325), правило 17, пер. Henry R. Percival, у кн.: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 2-га серія, т. 14, за ред. Philip Schaff і Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1900) (переклад з англійського тексту NPNF2 14). «Якщо якийсь єпископ здійснить рукоположення за гроші й виставить на продаж непродажну благодать, і висвятить за гроші єпископа, хорепископа, пресвітера чи диякона або когось іншого з тих, хто зарахований до клиру; або призначить за гроші економа, правника чи наглядача чи будь-яку іншу церковну особу взагалі задля особистої ганебної вигоди, — [нехай] той, хто на це посягнув і був викритий, ризикує втратити свій власний сан...» Халкидонський собор (451), правило 2, у кн.: *Decrees of the Ecumenical Councils*, за ред. Norman P. Tanner, т. 1 (London: Sheed & Ward; Washington, DC: Georgetown University Press, 1990), у відтворенні на papalencyclicals.net (переклад з англійського тексту Tanner). (В онлайн-тексті стоїть «led him»; виправлено в квадратних дужках.)

19

«Благаю ж вас, браттє, імям Господа нашого Ісуса Христа, щоб те саме говорили ви всї, і щоб не було між вами роздїлення, а щоб були з'єднані в одному розумінню і в одній мислї.» 1 Коринтян 1:10 (переклад Куліша). «Не про сих же тільки молю, а також і про тих, що задля слова їх увірують у мене, щоб усї одно були: яко ж Ти, Отче, в менї і я в Тобі, щоб і вони в нас одно були, щоб сьвіт увірував, що Ти мене послав єси.» Івана 17:20–21 (переклад Куліша). «стараючись держати єдиненнє духа в мирному союзї. Одно тїло й

один дух, яко ж і покликані в одній надії вашого покликання; один Господь, одна віра, одно хрещеннє, один Бог і Отець усїх, що над усїма й через усїх і в усїх вас.» Ефесян 4:3–6 (переклад Куліша). «Коли бо між вами зависть та сварня, та незгода, то хиба ж не тїлесні ви й хиба не чоловічим робом ходите?» 1 Коринтян 3:3 (переклад Куліша). «Чому серед вас чвари, і заворушення, і поділи, і розколи, і війни? ... Чому ми ділимо й роздираємо на шматки члени Христові, і здіймаємо колотнечу проти власного тіла, і дійшли до такого безумства, що забули, що „ми члени одне одного“?» Климент Римський, *Перше послання до коринтян*, розд. 46, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1). «Той уже не може мати Бога Отцем, хто не має Церкви матір'ю.» Кипріан Карфагенський, *Про єдність Церкви*, п. 6, пер. Ernest Wallis, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 5 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886) (переклад з англійського тексту ANF 5). «...хітон Господа Ісуса Христа зовсім не розділений і не розрізаний, а отримується як цілий одяг і посідається як неушкоджене й нерозділене вбрання тими, хто кидає жереб про одяг Христів...» Кипріан Карфагенський, *Про єдність Церкви*, п. 7, пер. Ernest Wallis, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 5 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886) (переклад з англійського тексту ANF 5).

20

«От же всякий, хто мене визнавати ме перед людьми, того й я визнавати му перед Отцем моїм, що на небі. А хто відречеть ся мене перед людьми, того й я відречусь перед Отцем моїм, що на небі.» Матвія 10:32–33 (переклад Куліша). «Тодї видавати муть вас на муки, й вбивати муть вас; і зненавидять вас усї народи задля імя мого. І тодї поблазнять ся многі, й видавати муть одно одного, й ненавидїти муть одно одного.» Матвія 24:9–10 (переклад Куліша). «Каже Петр: Чоловіче, не знаю, що кажеш. І зараз, як ще говорив він, запіяв півень. І обернувшись Господь, поглянув на Петра. І згадав Петр слово Господнє, як глаголав йому: Що перш нїж півень запіє, відречеш ся мене тричі. І вийшовши геть Петр, заплакав гірко.» Луки 22:60–62 (переклад Куліша). «„А праведний з віри жив буде,“ і: „Коли хто малодушен, не вподобає душа моя його.“ Ми ж не малодушні (собі) на погибель, а віруючі на спасеннє душі.» Євреїв 10:38–39 (переклад Куліша). «Знаю дїла твої, і що ти домуєш, де престол сатани, і держиш імя моє, і не відрік ся віри моєї і в ті днї, коли Антипа, сьвідок мій вірний, убитий у вас, де домує сатана.» Об'явлення 2:13 (переклад Куліша). «Одразу при перших словах ворога, що погрожував, більшість братів зрадили свою віру й були повалені — не натиском переслідування, а самі повалили себе добровільним відпадінням.» Кипріан Карфагенський, *Про занепалих*, п. 7, пер. Ernest Wallis, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 5 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886) (переклад з англійського тексту ANF 5). «Вони справді не чекали, поки їх схоплять, щоб піднятися, чи поки їх допитають, щоб зректися. Вони самохіть побігли на торговище...» Кипріан Карфагенський, *Про занепалих*, п. 8, пер. Ernest Wallis, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 5 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886) (переклад з англійського тексту ANF 5).

Запис римського намісника (давнє нехристиянське джерело)

«Тих, хто заперечував, що вони є або були християнами, коли вони закликали богів словами, які я їм продиктував, приносили молитву з ладаном і вином перед твоїм зображенням, яке я звелів принести для

цього разом зі статуями богів, і, крім того, проклинали Христа, — нічого з чого, як кажуть, неможливо змусити зробити тих, хто справді є християнами...» Пліній Молодший, *Листи* 10.96, до імператора Траяна (бл. 112 р. н. е.), англійський переклад у публікації James J. O'Donnell, Georgetown University, faculty.georgetown.edu/jod/texts/pliny.html (перекладача на сторінці не зазначено) (переклад з англійського тексту цієї публікації).

21

«Коли хто чує слово царства, й не зрозуміє, приходить лукавий, та й хапає, що посіяно у него в серці. Се — засіяний край шляху.» Матвія 13:19 (переклад Куліша). «Що ж над шляхом, се ті, де сіється слово, й, як почують, зараз приходить сатана, й забирає слово, посіяне в серцях їх.» Марка 4:15 (переклад Куліша). «Коли ж і закрите благовістє наше, то у погибаючих єсть закрите, в котрих бог віку сього осьліпив думки їх, невірних, щоб не засияло їм сьвітло благовістя слави Христа, котрий єсть образ Бога.» 2 Коринтян 4:3–4 (переклад Куліша). «Тим же хотїли ми йти до вас, я таки Павел раз і вдруге, та й заборонив нам сатана.» 1 Солунян 2:18 (переклад Куліша). «Противив ся ж їм Єлима чарівник (так бо перекладаєть ся імя його), шукаючи одвернути старосту од віри.» Дії 13:8 (переклад Куліша). «Але він сказав менї: Не бійся, Даниїле! від першого дня, як ти приспособив твоє серце, щоб розуміти, та й смирив себе перед Богом твоїм, слова твої почуто, й я б прийшов був задля просьб твоїх; Та князь (ангел) царства Перського стояв проти мене двайцять один день, аж ось Михаїл, найвизначнїйший князь, прийшов менї до помочі, й я зістався там при цареві Перському. Тепер же прийшов я сповістити тобі, що станеться з твоїм народом в останні часи, бо видива належать до далеких днїв.» Даниїла 10:12–14 (переклад Куліша).

22

Слово «Церква» тут означає не лише організовані церкви, а й окремих віруючих, які кожен окремо є частиною тіла Христового. «Як бо тїло одно, а членів має багато, всї ж члени одного тїла, хоч багато їх, а одно тїло, так і Христос. Бо одним Духом усї ми в одно тїло хрестились, чи то Жиди, чи Греки, чи невільники, чи вільні, і всї одним Духом напоєнї.» 1 Коринтян 12:12–13 (переклад Куліша). «Ви ж тїло Христове і члени від части (з особна).» 1 Коринтян 12:27 (переклад Куліша). «так многі ми — одно тїло в Христї, по одному ж, один другому члени.» Римлян 12:5 (переклад Куліша). «і все покорив під ноги Його, й дав Його яко голову над усїм у церкві, котра єсть тїло Його, повня Того, хто сповняє все у всьому.» Ефесян 1:22–23 (переклад Куліша). «І Він голова тїлу і церкві, Він початок, перворідень з мертвих, щоб у всьому Йому передувати.» Колоссян 1:18 (переклад Куліша). «і самі, яко живе камінне, будуйте дім духовний, сьвященство сьвяте, щоб приношено духовні жертви любоприємні Богу через Ісуса Христа.» 1 Петра 2:5 (переклад Куліша).

Рання Церква

«Де з'явиться єпископ, там нехай буде й громада [народу]; так само як там, де Ісус Христос, там і Кафолична Церква.» Ігнатій Антіохійський, *Послання до смирнян*, розд. 8, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1).

23

«Коли ти в сей час мовчати меш, то спасеннє й визволеннє прийде Юдеям із иншого місця, а ти й дім батька твого загинете. А хто відає, чи не задля такого часу ти й досягла почестї царської?» Естер 4:14 (переклад Куліша). «З синів Іссахарових прибули люде розумні, котрі давали пораду, що коли випадало дїяти Ізраїлеві...» 1 Хронік 12:32 (переклад Куліша). «...Лицеміри, лице неба вмієте познавати, а ознак часу не можете?» Матвія 16:3 (переклад Куліша). «Клич грімко, не вдержуйсь, підніми голос твій, мов труба, і вкажи мойму люду беззаконня його, й дому Яковововому всї гріхи його.» Ісаї 58:1 (переклад Куліша). «Сину чоловічий! я поставив тебе сторожем дому Ізрайлевого, й ти будеш дослуховатись слів із уст моїх і врозумляти їх від мене.» Єзекіїля 3:17 (переклад Куліша). «Коли ж вартовик та побачить меча та й не затрубить у трубу, й люд не буде остережений, і наступить меч і відбере кому життє, то він умре за свою провину, та кров його я з руки сторожа буду вимагати.» Єзекіїля 33:6 (переклад Куліша).

24

Повеління Христа писати церквам

«...Я Альфа і Омега, Первий і Останнїй; і що бачиш, напиши в книгу; і пішли церквам, що в Азиї: в Ефез, і в Смирну, і в Пергам, і в Тиятир, і в Сарди, і в Филадельфию, і в Лаодикию.» Об'явлення 1:11 (переклад Куліша). Це найсильніше свідчення на користь того, що Сам Христос повеліває надсилати писання певним церквам в одному регіоні, названим поіменно одна за одною. Сам Христос зазначає, що не всі послання мають бути звернені до вселенської церкви загалом, але що певні особливі послання потрібні певним церквам у певних місцях у певний час. «Хто має ухо, нехай слухає, що Дух глаголе церквам...» Об'явлення 2:7 (переклад Куліша). Цей вірш Писання показує, що лист, звернений до однієї церкви, усе ж промовляє до всіх церков щодо певних питань. Попереднє посилання на Об'явлення 1:11 зазначає, що деякі послання призначені конкретним церквам у конкретних місцях у конкретний час. Це посилання підтверджує, що, хоча повеління Об'явлення 1:11 є чинним, решта церков усе ж може наставлятися у вірі через навчання, звернене до тих конкретних церков, яким адресовано послання Об'явлення 1:11. «Ангелові Єфеської церкви напиши...» Об'явлення 2:1 (переклад Куліша). Тут Христос звертається до однієї церкви. Христос дає найвищий зразок, за яким маємо йти всі ми, зокрема й ті з нас, хто має священний сан. Тому певні праці будуть звернені до певних окремих церков.

Апостольські листи до церков за регіонами

«Написавши через руки їх так: Апостоли та старші і брати — братам з поган, що в Антиохиї, і Сирії і Киликиї, радуйте ся...» Дії 15:23 (переклад Куліша). Це свідчить про те, що Єрусалимський собор звертав листи до визначених регіонів, — практика, яку тут перейняв єпископ. «Як же проходили городи, передавали їм хоронити устави, постановлені від апостолів та старших, що в Єрусалимі. Церкви ж утверджувались у вірі, і прибували числом що-дня.» Дії 16:4–5 (переклад Куліша). Дії 16:4–5 — це продовження Дій 15:23. Дії 15:23 показують, як Єрусалимський собор пише лист до церков визначеного регіону. Дії 16:4 і 5 показують, що ті самі рішення потім переносили від міста до міста й передавали церквам. І там записано, що в результаті церкви ще більше утвердилися у вірі й зростали числом. Постанови, видані Єрусалимським

собором, не залишилися в Єрусалимі. Їх справді віднесли до тих церков, яким вони мали бути передані. Церкви, що отримали ці послання, були нагодовані й утверджені у вірі та зростали числом. Така мета регіональних праць до церков Десяти царств. По суті, ці два вірші показують, що регіональний лист, коли його читали вголос зібраним церквам, мав дію. «І як прочитаєть ся се посланнє між вами, постарайтесь, щоб і в Лаодикийській церкві прочитане було, а написане з Лаодикиї щоб і ви прочитали.» Колоссян 4:16 (переклад Куліша). Цей вірш Писання показує, що апостольські листи, звернені до однієї церкви, потім поширювалися серед сусідніх церков. «Заклинаю вас Господом, прочитати посланнє се перед усїм браттєм.» 1 Солунян 5:27 (переклад Куліша). Це посилання показує, що певне послання може потребувати того, щоб його доставили конкретній церкві в конкретному місці, і водночас стосуватися решти церкви, розсіяної по Десяти царствах, і бути для неї так само важливим, хоча, можливо, не таким невідкладним, як для церкви, до якої воно звернене.

Листи до церков у розсіянні

«Петр, апостол Ісуса Христа, вибраним захожанам розсїяння по Понту, Галатиї, Кападокиї, Азиї і Витиниї...» 1 Петра 1:1 (переклад Куліша). Цей вірш Писання ілюструє те, що не всі віруючі відвідують церковні богослужіння і що деякі розсіяні по тих громадах, у яких вони живуть. Ці люди, будучи віруючими в Ісуса Христа, нашого Господа і Спасителя, так само є частиною тіла Христового, як і ті, хто буває на церковних богослужіннях. І це головна причина, чому єпископ звертає послання до «церков у розсіянні». Святий Дух перебуває в кожному віруючому. Хто каже інакше, той хулить Святого Духа. «Яков, слуга Божий і Господа Ісуса Христа, дванайцяти родам, що розсїяні: Витайте.» Якова 1:1 (переклад Куліша). Це приклад звернення до вселенської церкви, розсіяної по всій земній кулі. Це вселенське послання до всієї церкви. Воно згадує дванадцять колін, тоді як у Книжнику Царства послання звернені до Десяти царств. Проте воно створює прецедент звернення до церков у всьому світі. Прецедент звернення саме до церков певного регіону вже встановлено в попередніх кінцевих примітках.

Рання Церква: листи, звернені від церкви до церкви

«Церква Божа, що перебуває в Римі, — Церкві Божій, що перебуває в Коринті, покликаним і освяченим волею Божою через Господа нашого Ісуса Христа: благодать вам і мир від всемогутнього Бога через Ісуса Христа нехай примножиться.» Климент Римський, *Перше послання до коринтян*, привітання, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1). «Церква Божа, що перебуває в Смирні, — Церкві Божій, що перебуває у Філомелії, і всім громадам святої і Кафоличної Церкви в кожному місці: милість, мир і любов від Бога Отця й Господа нашого Ісуса Христа нехай примножаться.» *Мучеництво Полікарпа*, привітання, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1).

25

«і водити муть вас перед старших та перед царів за мене, на сьвідкуваннє їм і поганам.» Матвія 10:18 (переклад Куліша). «І відказав Натан Давидові: Чоловік той — се ти сам!...» 2 Самуїла 12:7 (переклад

Куліша). «Сказав бо Йоан Іродові: Що не годить ся тобі мати жінку брата твого.» Марка 6:18 (переклад Куліша). «Побачивши ж Ахаб Ілию, промовив до його: То се ти, що трівожиш Ізраїля? Він же відказує: Не я трівожу Ізраїля, а ти й твоя родина, що знехтували заповіді Господні й ходите слїдом за Баалами.» 1 Царів 18:17–18 (переклад Куліша). «Тим же то, царю, нехай буде до вподоби тобі моя порада: спокутуй твої гріхи справедливостю і проступки твої милосердєм до бідних; от чим може продовжитись спокій твій!» Даниїла 4:24 (переклад Куліша). «Ось, се я поставив тебе нині над народами й над царствами, щоб ти викоренював і руйнував, вигублював і валив, будував і насаджував.» Єремії 1:10 (переклад Куліша). «Як же говорив він про правду і здержаннє, і про суд, що має бути, злякавшись Феликс, озвав ся: Тепер годї, іди; мавши час, покличу тебе.» Дії 24:25 (переклад Куліша). «Агриппа ж каже до Павла: О мало не вговорив єси мене бути Християнином. Павел же рече: Бажав би я від Бога, щоб чи за малий чи за довгий (час) не тільки ти, та й усї, хто чує мене сьогоднї, сталисъ такими, як я, окрім оцїх кайданів.» Дії 26:28–29 (переклад Куліша). «Озвав ся ж Петр і апостоли, і рекли: Більше треба коритись Богу, нїж людям.» Дії 5:29 (переклад Куліша). «Я не смію приносити жертву, якщо ти маєш намір бути присутнім.» Амвросій Медіоланський, Лист 51.13, до імператора Феодосія, пер. H. de Romestin, у кн.: *Nicene and Post-Nicene Fathers*, 2-га серія, т. 10, за ред. Philip Schaff і Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1896) (переклад з англійського тексту NPNF2 10).

Рання Церква

«Імператорові Титу Елію Адріану Антоніну Пію Августу Кесарю, і синові його Веріссиму Філософу, і Луцію Філософу, рідному синові Кесаря і прийомному синові Пія, любителю знання, і священному Сенатові з усім народом римським — я, Юстин, син Пріска й онук Вакхія, уродженців Флавії Неаполя в Палестині, подаю це звернення й прохання за тих з усіх народів, кого несправедливо ненавидять і свавільно кривдять, будучи й сам одним із них.» Юстин Мученик, *Перша апологія*, розд. 1, у кн.: *The Ante-Nicene Fathers*, за ред. Alexander Roberts і James Donaldson, т. 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885) (переклад з англійського тексту ANF 1).

26

«І відказав менї Господь і промовив: Спиши видиво, а напиши його виразно на таблицї, щоб, хто буде читати, прочитав легко;» Авакума 2:2 (переклад Куліша). «То здалось і менї гаразд, довідавшись од почину про все пильно, поряду тобі написати...» Луки 1:3 (переклад Куліша). «Усе нехай поважно та до ладу робить ся.» 1 Коринтян 14:40 (переклад Куліша).

27

«Одному сьвідкові не можна ставати проти кого небудь задля якої кривди і задля якої провини і задля якого гріха, котрим той согрішить. По слову двох сьвідків або по слову трьох сьвідків буде доказана справа.» Повторення Закону 19:15 (переклад Куліша). «Се вже втретє йду до вас. При устах двох сьвідків або трох стане кожне слово.» 2 Коринтян 13:1 (переклад Куліша). «коли ж не послухає, візьми з собою ще одного або двох, щоб при устах двох сьвідків, або трьох, стало кожне слово.» Матвія 18:16 (переклад Куліша). «Сї ж були благороднїщі від тих, що в Солунї; вони прийняли слово з великою охотою, що-дня розбираючи

писаннє, чи так воно є.» Дії 17:11 (переклад Куліша). «Всього дослїджуйте; доброго держітесь.» 1 Солунян 5:21 (переклад Куліша).